

”Jag känner mig lite manlig när jag bryter mot de manliga normerna” Om maskulinitet, skönhet och gränsdragande överskridanden

Linn Egeberg Holmgren

linn.egeberg_holmgren@soc.uu.se

Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

*Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13–15 juni 2005.
Konferensrapport publicerad elektroniskt på www.ep.liu.se/ecp/015/. © Författaren.*

Abstract

I feel kind of manly when I break the norms of masculinity on masculinity, beauty and limiting transcendence

This article is about cosmetics, masculinity and the esthetisation of the male body as an arena of meaning in relation to gender. Experiments with the appearance are challenging the border between femininity and masculinity, while at the same time new limiting borders are created. To be “unmanly” is talked about by the interviewed men as a new form of being manly. Cosmetics can show, apart from beautifying, that you are fashion conscious, equal to women and no homophobe. The growing care about appearance among men and the increased exposure of the male body is often called a feminisation. Here is argued that rather than being a feminisation in the form of an objectification, it should be understood as a successful project of masculinity, one of the expressions of hegemonic masculinity.

”Jag känner mig lite manlig när jag bryter mot de manliga normerna” om maskulinitet, skönhet och gränsdragande överskridanden

För en tid sedan hörde jag en Åhlensexpedit på kosmetikaavdelningen hjälpa två killar i övre tonåren tillrätta: ”Nä, vi har inte fått in den serien ännu. Det ska komma för killar, men en del grejer funkade ju ändå. Kom ska jag visa!” Med viss tveksamhet tar killarna sina sportbagar och linkar efter in i lysrörsskenet bland annonsbilder av kvinnor med halvt slutna ögonlock, längs hyllorna med pastellfärgade förpackningar och askar med skimrande innehåll. När, eller om, tillräckligt många män använder en viss typ av skönhetsprodukter kommer ”serien för män”. Dessförinnan krävs ett visst mått av (mod)emedvetenhet för att veta om och när man kliver över gränser för heterosexuella manliga uttryck.

I denna artikel diskuteras manlighet och kosmetika utifrån intervjuer med tre män som inte väntar på serien för män. Johan är maskinreparatör och musiker, Christoffer är student och Tom konsult.¹ De är i åldern 21–30 och kommer från olika delar av Sverige. Gemensamt för dem är att de regelbundet använder smink, en praktik som utmanar gränserna för vad som är att betrakta som manligt. Men gränsöverskridandet kan också tolkas som ett performativt upprättande av nya gränser och heterosexuella alibin tycks grundläggande för att positionen inte ska tolkas som marginaliserad eller underordnad. En tolkning är att kroppsprojektet i de situationer där det för heterosexuell framgång med sig, snarare kan förstås som en form av överordning.

---

1 Intervjupersonerna har fingerade namn. Mannen på bilderna är inte någon av de personer som deltagit i studien. Bildkälla: Linn Egeberg Holmgren

Kroppen och meningsskapande i relation till kön

Den könade kroppen är att betrakta som bärare av mening i relation till andra människor. Kroppen är en arena för meningsskapande och en viktig del av identiteten i relation till kön och konsumtion. Beroende av analytiskt fokus kan kroppen vara både aktör, meningsbärande symbol och identitetsbärare (Ehn och Löfgren, 2001:139).

Kroppen i konsumtionskulturen betraktas som något nästintill plastiskt som därmed är möjlig att förändra och förbättra efter hur vi vill att andra ska uppfatta och kategorisera oss. Det är i interaktion som kroppens estetiska dimension får betydelse för avgivande och mottagande av intryck mellan individer (Featherstone, 1994:106, Goffman, 1972). Kroppen blir ett projekt som en del av identitetskonstruktionen och de förändringar man tillför kroppen påverkar själva identiteten. På så vis är inte bara manlighet, utan också den manliga kroppen en process, en del av ett oavslutat projekt (Bengs, 2000:21f, Shilling, 1993).

De intervjuade killarnas användning av smink i strävan efter ett önskvärt utseende kan sättas i samband med konsumtionskultur och modernitet. Kosmetikan tillfredsställer ett sorts estetiskt behov hos dem och i ett konsumtionssamhälle är det av betydelse hur väl man lyckas med sitt kroppsprojekt. Hos den enskilda individen i moderniteten finner man en ökad benägenhet till reflexivitet. Sambandet mellan individens praktiker och samhällets genusstruktur kan ses som ständigt påverkande varandra i en slags växelverkan. Ser man till en gränsöverskridande och kroppsreflekterande praktik, såsom att män sminkar sig, hamnar vi dock i en zon som ligger mellan vad individen accepterar för egen del och vad samhällsnormen säger i stort. Det är i denna zon man finner utrymme för avvikelser (jmf Douglas, 1997:184f).

Omdefinitioner av manlighetens gränser

Att som man använda sig av synlig kosmetika är relativt ovanligt och kan betraktas som en utmaning av kulturellt upprättade gränser mellan feminitet och maskulinitet.² Individer organiserar sina erfarenheter utefter de koder, föreställningar och värderingar som hålls för gemensamma, samtidigt som man också kan se det som att individers upplevelser regleras inom ramen för det kulturella (Douglas, 1997:182). I detta avseende är gränser och eventuella överträdelser av dem centrala. Gränser i sig baseras på skillnader men det är inte alla skillnader som drar till sig uppmärksamhet. Det kan därför vara fruktbart att fokusera på de fysiska och symboliska markörer som gör sig gällande och dominerar i skilda sammanhang. Det är också viktigt att se till individers kreativitet och vilja till gränsöverskridande, samtidigt som kön påverkar hur människor handlar och betraktar verkligheten (Ehn och Löfgren, 2001:56, 65). Den man som genom sin kropp och sitt utseende hamnar för nära vad som anses kvinnligt riskerar att betraktas som omanlig.

Att använda smink kan tolkas som ett sätt att protestera mot könstypiska skönhetsideal, att utmana gränserna för vad som anses manligt och att ställa sig bakom ett jämställdhetsprojekt. Det är dock viktigt att påpeka förekomsten av flera ideal, av flera maskuliniteter. Att tala om multipla maskuliniteter är dock inte samma sak som att identifiera olika livsstilar, även om konsumtionssamhället har en individualistisk prägel bör även den relationella aspekten tas med (Connell, 1999:100). Maskulinitet är inte ett konsumtionsval, men man kan ge uttryck för maskulinitet i sin konsumtion.

---

2 Även om kosmetika i form av hårfärg och nagellack omnämns i intervjuerna ligger tyngdpunkten på smink och krämer som syftar till att förändra ansiktets färg och form, exempelvis mascara, puder och underlagskrämer med eller utan brunfärg. I detta avseende är det också viktigt att poängtera att mäns användning av kosmetika inte är något nytt i sig. Snarare kan smink på män diskuteras som något ”nytt” utifrån vem som använder det och när, liksom i marknadens termer av ny konsumentgrupp. För ytterligare historisk läsning om smink, se exempelvis Johan Söderbergs *Röda läppar och shinglat hår* (2001), om svensk konsumtion av kosmetika under 1900-talets första hälft.

Ser man till de intervjuades personligt formulerade åsikt är det just det omanliga som är manligt. Detta ställningstagande har konsekvenser för hur de betraktar andra män. Sättet som detta tar sig uttryck i deras tal har jag valt att kalla oppositionell praktik. Johan är kanske den som mest koncist ger uttryck för att det manliga är omanligt. Han säger: "Jag tycker det är omanligt att vara en macho eller så... att inte kunna ta in någonting nytt." En traditionell manlighet innebär att man inte ska bry sig om sitt utseende, men Johan tycker att detta är omanligt. Han tycker till och med att det är omanligt att vara macho och ser därmed inte sig själv som en machoman. 'Nytt' i det här avseendet kan vara att visa känslor, att stödja feminismen, eller kanske framförallt att sminka sig som ett sätt att bry sig om sitt utseende. Tom hyser en negativ åsikt om ordet normal och dess koppling till begreppet norm eftersom det borde vara normalt att vara som man vill. Detta förhållningssätt speglas också när han resonerar kring sitt gränsöverskridande som potentiellt omanligt:

För mig är manlighet någonting mer än kanske gängse normen, eller vad den varit tidigare i alla fall. Och då tycker inte jag det är något fel i att vara manlig, även om jag är feminist i grund och botten. [...] På något vis känner jag mig lite manlig när jag bryter mot de manliga normerna. Just för att få vara en förebild för manligheten, om man nu liksom... om det går.

Det är manligt att bryta mot problematiska ideal. För Tom är manlighet någonting mer än den normerande omgivningens. Hans definition reducerar inte mannen, snarare utökas den med positiva egenskaper såsom feminism. Om Tom identifierat sig med den manlighet han finner i gängse normer hade jämställdhetstanken kanske inte varit lika central. Han ser det som en möjlighet för honom att visa på ett bättre alternativ och föregå med gott exempel för manligheten, eller för andra män.

Gränser för överskridandet

Att män i större utsträckning börjar använda kosmetika kan både ses som ett gränsöverskridande och som ett uttryck för feminisering med viss reservation för de associationer begreppet ger. Inte minst kan begreppet ifrågasättas ur ett maktperspektiv vilket jag återkommer till nedan. Frågan är om de intervjuades tal om skönhet och manlighet kan ses i ljuset av att det är manlighetsidealen, eller kulturen i stort, som genomgår en feminisering vilken dessa gränsöverskridande genuspraktiker är uttryck för? Att de intervjuade ägnar sig åt en form av gränsöverskridande medför inte att gränsen mellan manligt och kvinnligt upphört att existera för dem, eller att de sminkar sig för att se mer kvinnliga ut. Samtidigt som killarna under intervjuerna talar om att gå över gränser och bryta barriärer finns också en begränsning i hur långt överträdelsen går, ett slags gränsdragande i överskridandet.

Gränsdragning gentemot feminitet återfinns både implicit och explicit i deras berättelser. Den implicita gränsdragningen återfinns i talet om vilken kosmetika som används och hur mycket, men också i vad de väljer att inte använda. Även om något så iögonfallande som glitter används, förekommer ytterst sällan alltför starka färger, bortsett från svart kajal som är mycket framträdande när det används. Medan mascaran är självklar för dem inkluderar de inte läppstift i sin användning av kosmetika med den huvudsakliga motiveringen att den inte är tillräckligt diskret. Då läppstift kan vara mycket diskret till färgen, tycks också något mer än diskretion ligga bakom denna avvägning. Detta kan tolkas som en implicit gränsdragning till den typ av sminkning som kvinnor använder.

Om den implicita gränsdragningen är symbolisk till sin karaktär, är den explicita en social markering. Sminket har mer med manlighet än kvinnlighet att göra. Tom formulerar denna explicita gränsdragning så här:

Män generellt är mer emot [sminket], men det finns också kvinnor som tycker det är fel. Alltså om man hårdrar det så finns det kvinnor som vill att män ska vara väldigt maskulina. Och det andra, vilket jag också tycker är konstigt för det är inte så att man sminkar sig till en tjej, utan det kan ju snarare vara att man förstärker manliga drag och så.

Ofta handlar det om att framhäva det egna ansiktets manliga drag snarare än att ändra utseendet till det av en kvinna. Även om andra missförstår vad sminket syftar till är de själva säkra på vad de vill använda sminket till, vilket är tydligt i Toms yttrande. Att använda kosmetika för att ytterligare markera käkben, ge ett mer kraftfullt uttryck, är ett bra exempel på hur maskulinitet kan framhävas med smink, medan fylliga eller röda läppar associeras med feminitet. Gestaltningen av det manliga sminket kan ses i ljuset av att genom social klassifikation definiera sig själv i relation till andra, liksom att visa vad som anses maskulint genom att beskriva feminina kontraster.

Samtidigt som sminkanvändningen antar en manlig form gentemot det kvinnliga sminket fungerar det som en symbol för opposition mot det hegemoniska maskulinitetsidealet. Centralt för denna utmaning är det omgivande samhällets föreställningar om feminitet och sexualitet. Genom oppositionella praktiker, multipla definitioner och gränsöverskridanden omdefinierar informanterna vad de själva betraktar som ett problematiskt och begränsande manlighetsideal till att anta en positiv och möjliggörande form. Eftersom relationsstrukturer där kön konstitueras är komplexa till sin karaktär, kan maskulinitet vara både motsägelsefull och splittrad i sin form (Connell, 1999:96). Omanlighet kan sägas utgöra den anomali som bekräftar normaliteten (Nordberg, 1999:278f, se även Douglas, 1997), men här blir anomalin det subversiva som också förändrar och omdefinierar manlighet.

”lite som lejonhannen putsar manen”

Att välja omsorg om det yttre, göra sig vacker och forma sig till objekt på det sätt som de intervjuade beskriver kan förstås som att närma sig sfären för det kvinnliga. Det är av denna anledning deras användning av smink är att betrakta som en gränsöverskridande praktik. Vad som framkommit i det sammantagna intervjumaterialet bjuder dock på motsägelser. Dessa kroppsreflekterande praktiker kan samtidigt beskrivas med manligt kodade termer för maskuliniteters estetiska uttryck; de gör aktiva, medvetna val och går sin egen väg när de bryter mot normer för manlighet. Det är fråga om ett handlande subjekt snarare än manlig objektivering, de upphör varken vara män eller manliga i och med kroppspraktiken. Johan talar exempelvis om sminket i termer av mod. Samtidigt som de genom sminket representerar kaoset definierar de en ny ordning; en annorlunda definition av manlighet. Ur den aspekten producerar de nya normer för manlighet och sminket blir en viktig symbol i förhandlingen om vilken verklighetsbild som skall gälla. Jag ska med utdrag ur intervjun med Christoffer som exempel visa hur detta ”nya” ideal kan förstås som en förskjutning av den hegemoniska maskuliniteten där strävan efter fördomsfrihet och estetiska uttryck inkluderats.

Männen i mina intervjuer tar tydligt avstånd från homofobi och sexism. Deras kroppsliga disposition kan förstås som inbegripen i detta oppositionella ställningstagande. Utan att närmare ifrågasätta denna ståndpunkt vill jag här gå närmare in på hur omdefinitioner och kritik av förlegade manlighetsideal varvas med berättelser om heterosexuell framgång. Christoffer kommenterar sin egen och andras upplevelser av att han använder smink:

L: Är det olika känsla med och utan smink?

C: Ja, jag har bättre självförtroende när jag har sminkat mig för då har jag koll och, ja, jag har bättre självförtroende helt enkelt för jag vet att jag inte har några saker jag kan störa mig på.

L: Har du några exempel på reaktioner eller kommentarer från andra människor?

- C: Från flickor och så har det alltid varit positivt.[...] flickor som tycker det är väldigt spännande och vackert och coolt. Killar säger inte så mycket, även om de själva inte sminkar sig.
- L: Kan du känna av ibland att de som inte säger någonting, att det är fördomar inblandade..?
- C: Nej, jag vet att de har själva sminkat sig någon gång men sen att de inte känner för att göra det lika ofta men de flesta av mina vänner har sminkat sig någon gång. Och de vet att de inte blev homosexuella bara för att de sminkade sig någon gång så att de vet att det inte har någonting med något sånt att göra överhuvudtaget. Varför bara låta tjejerna använda smink som ett bra sätt. [...] Grejen är ju att sexualitet sitter ju faktiskt inte i huruvida man har smink eller inte.

Omanlighet sammankopplas med homosexualitet och den hegemoniska maskuliniteten inbegriper en obligatorisk heterosexualitet. En strategi för att hålla manligheten intakt är att i möjligaste mån undvika allt som kan vara fjolligt. Detta är tydligt i Christoffers något raljerande kommentar om killkompisar som inte blivit bögar av att komma i kontakt med tjejgrejer. Samtidigt som omsorgen om det egna utseendet inte har med sexualiteten att göra ger kosmetikan honom ett bättre självförtroende i interaktionen med kvinnor. Sminket är "ett bra sätt" att dra till sig positiv uppmärksamhet från "flickor". Vi talar om fördomar och jag frågar honom vidare om det hänt att folk tror att han är homosexuell på grund av hans utseende:

Ja, någon gång kanske men jag menar jag är säker på min sexualitet och så där. Det är kanske därför som jag vågar ha smink, så för mig blir det inte en sån jobbig grej om en kille kommer fram... Jag tar det som en komplimang, att jag är så snygg att till och med killarna tänder på mig. Då blir jag ju glad så tänker jag att kanske kommer tjejen där borta i hörnet också tycka jag är söt om till och med den här killen tycker det. Jag menar det är ju bara en komplimang.

Att väcka begär hos homosexuella män ger Christoffer en fördel på den heterosexuella marknaden, både i form av förbättrad självkänsla och i form av uppmärksamhet från tjejer. Fördomsfulla människor får inte sällan epitetet "fotbollskille" i intervjuerna. Fotbollskillen är en homofobisk, misogyn figur som saknar bildning. Denna typ beskrivs som den som uttryckligen reagerar negativt på intervjupersonernas utseende, som man inte bryr sig om att lära känna men vars fördomar man gärna utmanar. Christoffer återkommer till berättelser där han själv haft framgång hos kvinnor:

- C: Med min identitet så säger jag en sak om mig själv, men det beror på vem det är som tolkar det också. Pratar du med.. en fotbollskille som har som mål att suppa sig full på starköl och slåss i kön till ett diskotek så kommer han säkert tolka det som; 'Ja, den där fjollan är säkert bög' men en popflicka i 20-årsåldern tolkar det som att 'Wow! Vilken söt poppojke!'. [...] De jag vill påverka positivt med smink, de påverkas också positivt med smink. Samtidigt finns det säkert de som påverkas negativt av det och som har fördomar gentemot mig. Men de personerna vill jag ändå inte umgås med för de kan sitta i sitt hörn och ha fördomar. [...] Jag har svårt att tänka mig en kille som har smink som sitter och säger [byter dialekt]; 'Jävla slynor, och hottentotter och jävla..' [...] Det kan faktiskt vara ett ganska stort nöje att bryta mot folks normer och fördomar. Det kan jag riktigt njuta av ibland. Ett av de största nöjena som jag varit med om det är när jag går på något ställe och man har smink och en riktig fördomsfull idiot som man märker ser ner på en, eller tycker att man är någon slags fjolla. Men så blir det ju ändå så att damen som han är intresserad av visar större intresse av mig på grund av att jag inte ser ut som honom. Det blir lite [byter dialekt]; 'Vafan, bruden gick ju hem med bögen ju!'.

L: Det blir en seger lite då?

C: Ja. Det blir som att de får sina fördomar knäckta när det visar sig att tjejen tycker att jag är mera attraktiv än vad de är. Det tycker jag är lite roligt. Att ge igen lite mot folk med fördomar.

L: Bli det som en protesthandling då också?

C: Ja, precis. Det kan det kännas som ibland. Men det är inte det som är det huvudsakliga. Huvudsaken är att jag vill vara fin och att tjejen som sitter i hörnet tycker att jag är fin. Det är väl lite som lejonhannen putsar manen (skratt).

Sminket fungerar här i egenskap av expressiv utrustning som ett sätt att visa att man är modern och medveten. Christoffer talar i utdraget om att *ge igen*. Det är han som vunnit. I ovanstående berättelse om den androgyne Christoffer, fotbollskillen och den söta popflickan ryms flera former av positionering som tar sin utgångspunkt i Christoffers utseende. Fotbollskillen får dessutom en annan dialekt, som jag (med stor svårighet) närmast identifierat som arbetarklass-göteborgska. Christoffer kommer från ett välbärgat hem i Mellansverige och talar i det närmaste rikssvenska under intervjun. Christoffer tycker inte att det är särskilt viktigt att vara manlig, om detta innebär att man ska leva upp till traditionella ideal, men liknar gärna sig själv vid en lejonhane som förnöjt slickar sig ren. Han gör en direkt koppling mellan kroppsliga uttryck och rasism, homofobi och sexism vilket han själv uttryckligen är emot. Genom att vara sminkad kommer också tjejer som värderar sådana politiska ställningstaganden högt att välja honom i en konkurrenssituation med andra män. Jag menar att man, snarare än feminisering, kan tala om ett framgångsrikt maskulinitetsprojekt.

Estetisering som framgångsrikt maskulinitetsprojekt

Begreppet feminisering används för att ge uttryck åt att den objektifiering som tidigare gällt kvinnor nu också kommit att gälla män. En ökad estetisering av samhället genererar estetiska behov som också inbegriper männens yttre, vilket får en alltmer central plats i media (Ziehe, 1989, Featherstone, 1994). Mannen som objektifierad skulle inte bara betyda att han är utsatt för kvinnors (och mäns) blickar utan också att mannen börjar se sig själv som ett objekt.

Ett exempel på undersökningar som problematiserar frågan om feminisering av manligheten är Maja Jacobsson som studerat hur unga män modifierar och pyntar kroppen för att återspegla den egna identiteten. Hennes slutsats är att de unga männens estetisering av sin vardag kan ses som ett tecken på en feminisering av manligheten. Denna feminisering har dock endast belägg på kort sikt och gäller endast en del av den totala kulturen (Jacobsson, 1998:288, 301f). Att män ägnar sig åt genusöverskridande praktiker vad gäller skönhet betyder inte att löneskillnaderna mellan könen minskar eller att man delar föräldraledigheten lika. Man måste också iaktta en viss försiktighet i användningen av begreppet. Johansson använder sig av ett liknande resonemang i sin kritik. Feminisering som begrepp kan vara vilseledande eftersom det underförstått argumenterar för en passiv könsposition, också i fall där den snarare kan användas för att ge styrka åt en maktposition. Johansson menar att det är skillnad på män och kvinnor när de omvandlas till estetiska objekt. Därför handlar det inte lika mycket om verkliga förändringar av genuskategorierna som om förskjutningar i vad som anses manligt respektive kvinnligt (Johansson, 1998:261f). Därav formuleringen ”framgångsrikt maskulinitetsprojekt”.

I intervjuerna har manlighet varit ett viktigt samtalsämne och det är tydligt att denna aspekt av en könad vardag är under ständig förhandling. ”Projektet” åsyftar det kroppsliga där intervjupersonerna ständigt förhåller sig till dessa könade ideal. Att jag i slutändan väljer begreppet maskulinitet för att precisera projektet har med maktaspekten att göra. Det finns nämligen gränser för gränsöverskridandet vilket i sin tur öppnar för frågeställningar om makt

och social förändring, alternativt gränserna för den senare. Estetiseringen och/eller feminiseringen av män och deras kroppar behöver inte nödvändigtvis vara ett tecken på ökad jämställdhet. Att det är ”manligt att göra det omanliga” som en av intervjupersonerna väljer att beskriva det, tolkar jag som uttryck för en förändring av ett maskulinitetsideal där ett visst mått av jämställdhetssträvan blivit inkluderad i den svenska kontexten.³ Är detta ett manlighetsideal av marginell betydelse eller kan det tolkas som uttryck för en förskjutning av den hegemoniska maskulinitetens estetiska uttryck? Om det senare är fallet, kan ett sådant inslag av jämställdhetssträvan innebära en förändring som därmed befäster snarare än nedmonterar manliga maktpositioner?

---

3 I den svenska kontexten kan man tala om jämställdhet som en slags etnisk markör, se de los Reyes och Mulinari 2005.

Referenser

- Bengs, Carita (2000): *Looking Good: a study of gendered body ideals among young people*, Umeå: Akademiska avhandlingar vid Sociologiska Institutionen, Umeå Universitet; 21.
- Connell, Robert William (1999): *Maskuliniteter*, Göteborg: Daidalos.
- Douglas, Mary (1966; 1997): *Renhet och Fara: en analys av begreppen orenande och tabu*, Nora: Nya Doxa.
- Ehn, Billy och Orvar, Löfgren (2001): *Kulturanalyser*, Malmö: Gleerup.
- Featherstone, Mike (1994): *Kultur, kropp och konsumtion: kultursociologiska texter i urval och översättning av Fredrik Miegel och Thomas Johansson*, Stockholm, Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Goffman, Erving (1972): *Relations in Public: microstudies of the public order*, New York: Harper & Row.
- Jacobson, Maja (1998): *Gör kläderna mannen?: om maskulinitet och feminitet i unga mäns bruk av kläder, smycken och dofter*, Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Johansson, Thomas (1998): "Muskler, svett och maskulinitet", i: Claes Ekenstam (red.), *Rädd att falla: studier i manlighet*, Stockholm: Gidlund.
- Nordberg, Marie (1999): "Macho eller Mjukis", i: Anne Marie Berggren (red.), *Manligt och Omanligt i ett Historiskt Perspektiv*, Stockholm: Forskningsrådsnämnden (FRN).
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005): *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, Malmö: Liber.
- Shilling, Chris (1993): *The Body and Social Theory*, London: Sage.
- Söderberg, Johan (2001): *Röda läppar och shinglat hår: konsumtionen av kosmetika i Sverige 1900–1960*, Stockholm: Ekonomisk-historiska institutionen, univ.
- Ziehe, Thomas (1993): *Kulturanalyser: ungdom, utbildning, modernitet*, Essäer sammanställda av Johan Fornäs och Joachim Retzlaff, Stockholm, Stehag: Symposion.